

Recenzje / Review

DOI: 10.14746/r.2018.2.19

Marvin Kalb, *Imperialna gra Putin, Ukraina i nowa zimna wojna*, tłum. Stefan Baranowski, Wydawnictwo Vis-a-vis Etiuda, Kraków 2017, ss. 286.

Książka Marvina Kalba pod tytułem *Imperialna gra Putin, Ukraina i nowa zimna wojna*, to pierwsza książka tego autora przetłumaczona na język polski. Na 286 stronach autor podejmuje się wyjaśnienia przyczyn konfliktu ukraińskiego. Każdy rozdział książki opatrzone cytatem, który w pewien sposób stanowi jego syntezę, są to słowa czołowych polityków amerykańskich, rosyjskich oraz artystów. Główny tekst poprzedzony został podziękowaniami skierowanymi nie tylko do osób, które bezpośrednio zainspirowały twórcę do popelnienia tego dzieła i go w tym wspierały, ale także do członków najbliższej rodziny. W książce znalazła się także dedykacja dla Centrum Pulitzerza, co stanowi ukłon dla jego dokonań w dziedzinie dziennikarstwa, z którym autor jest ściśle związany.

Marvin Kalb bez wątpienia jest wybitnym znawcą Rosji, jak i Związku Radzieckiego. Jako profesor Harvardu specjalizował się właśnie w historii Rosji. Jest także autorem 13 książek o tej tematyce. W latach 50. został tłumaczem w Ambasadzie Stanów Zjednoczonych w Moskwie. Następnie pełnił funkcję rzecznika prasowego Ambasady. Pobyt w Związku Radzieckim i podróże po jego republikach w czasie zimnej wojny pozwoliły mu na dogłębne zaznajomienie się z mechanizmami działania tego państwa. Miał także okazję do poznania bogatej mozaiki kulturowej i społecznej, obyczajów oraz problemów trawiących ZSRR od środka. W 1957 r. autor książki został moskiewskim korespondentem pracującym dla telewizji CBS News, głównej amerykańskiej stacji telewizyjnej, której w 1960 roku został szefem biura w Moskwie. Niedługo potem, bo już w 1963 roku Marvin Kalb przeniósł się do Waszyngtonu, gdzie został mianowany specjalnym korespondentem dyplomatycznym. Od tej pory zajmował się relacjonowaniem głównie szczytów Wschód–Zachód działając w ramach Departamentu Stanu. Po 17 latach pracy dla amerykańskiego giganta medialnego Kalb przeniósł się do innej stacji telewizyjnej – NBC News, gdzie prowadził swój program. W 1987 roku powrócił do pracy akademickiej jako dyrektor Centrum Prasy, Polityki i Stosunków Publicznych w Kennedy School of Government na Harvardzie.

W *Imperialnej grze...* Marvin Kalb podejmuje się wyjaśnienia przyczyn konfliktu ukraińskiego poprzez analizę dziejów Rosji i Związku Radzieckie-

go. W I rozdziale „Krym. Od Katarzyny Wielkiej do Władimira Hazardzisty” autor przywołuje wydarzenia polityczne z 2014 roku oraz dokonuje podsumowania dorobku światowej dyplomacji po zakończeniu zimnej wojny, kiedy Ukraina uważana była za potencjalnego członka NATO oraz Unii Europejskiej. Kolejną istotną kwestię stanowi przemówienie Władimira Putina wygłoszone 18 marca 2014 roku na Kremlu, co zostało omówione w rozdziale III „Putinowska lekcja historii z 18 marca”. W owym przemówieniu prezydent Federacji Rosyjskiej podjął się usprawiedliwienia i wyjaśnienia powodów, dla których Rosja dokonała zajęcia Krymu. Następne rozdziały poświęcone zostały przedstawieniu historii obu krajów. Autor dokonuje streszczenia istotnych wydarzeń historycznych począwszy od Rusi Kijowskiej. Porusza temat podbojów ziem i plemion słowiańskich, sprawy wierceń starosłowiańskich oraz przyjęcie chrztu i wiary chrześcijańskiej przez Włodzimierza Wielkiego. Następnie, sprawnie przechodząc w opowieści do kolejnych wieków średniowiecza Marwin Kalb omawia najazd Mongołów na Ruś, w wyniku czego doszczętnie zostały zniszczone jej główne miasta, co spowodowało rozkwit Moskwy, która dzięki odpowiednim zabiegom oparła się najazdowi. Wychodząc z ciemnych mroków średniowiecza w rozdziale VI „Najważniejsi carowie. Piotr i Katarzyna”, przedstawiona zostaje polityka wewnętrzna i zagraniczna wspomnianych władców. Opisane zostały ich podboje ziem położonych na północ od granicy Carstwa, kolonizacja Syberii oraz, co w całej historii dziś mogłoby się wydawać najważniejsze, przyłączenie – znajdującego się w XVIII wieku w posiadaniu Turcji – Krymu przez Katarzynę II.

W rozdziale VIII „Podczas rewolucji rodzi się współczesna Ukraina” autor książki robi duży przeskok od czasów Katarzyny Wielkiej do rewolucji październikowej z 1917 roku, po której Ukraina zyskała na 3 lata nietrwałą niepodległość, po czym została włączona w skład Związku Radzieckiego. Po zawierusze II wojny światowej, w czasie której mieszkańcy zachodniej części Ukrainy poczuli nadzieję na uniezależnienie się od radzieckiego nacisku, zaczęli sympatyzować z nazistami, czego twarzą był Stefan Bandera. Następnie Kalb przechodzi do losów Ukrainy w czasie zimnej wojny. W rozdziale XI „Od roku 1945 do 1991” omawia sprawę przekazania Krymu Ukraińskiej Socjalistycznej Republice Radzieckiej przez Nikitę Chruszczowa w 1954 roku. Następnie analizie poddana zostaje kwestia upadku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich oraz próby ratowania wpływów radzieckich w nowej „bliskiej zagranicy”. Rozdział XIII „Pojawiła się Ukraina!”, który jest najobszerniejszym rozdziałem książki, poświęcony został kwestii tworzenia się suwerenności Ukrainy. Dotyka problemu rosyjskiego arsenału jądrowego pozostawionego na terytorium tego kraju. Skupia się także na ogromnych problemach gospodarczych wynikłych po przejściu do

gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki kapitalistycznej oraz budowania demokracji w cieniu korupcji i wpływów oligarchii. Kolejne rozdziały dotyczą wybuchu majdanu, co zostało spowodowane polityką prezydenta Janukowycza, reakcji Rosji oraz Zachodu na to wydarzenie. Dalej autor omawia sprawę aneksji Krymu oraz walk w południowo-wschodniej Ukrainie, a także wydarzenia będące ich skutkiem, jak wyłonienie się nowych samowładnych republik Donieckiej i Ługańskiej, próby rozwiązania konfliktu, sankcje polityczne i ekonomiczne pod adresem Rosji oraz rokowania autora co do dalszego przebiegu kryzysu i ewentualnego rozwiązania.

W swojej książce Marvin Kalb, podejmując się zadania wyjaśnienia przyczyn konfliktu na Ukrainie, odwołuje się często do przemówienia Władimira Putina z 18 marca 2014 roku, które miało wytłumaczyć powody zajęcia Półwyspu Krymskiego przez Rosję. Wystąpienie to opierało się w dużej mierze na wspólnej historii – to drugie, a właściwie główne źródło, w którym autor książki doszukuje się przyczyn rosyjskiej ingerencji w ukraińską integralność terytorialną. Marvin Kalb jako historyk specjalizujący się w historii państwa rosyjskiego oraz przez długi czas przebywający w tym kraju jako tłumacz i korespondent niewątpliwie rozumie rosyjski sposób myślenia. Niejednokrotnie w swojej książce ubolewa, że Zachód nie był gotowy na 2014 rok, z prostego powodu, zachodni politycy zarówno europejscy, jak i amerykańscy nie rozumieli posunięć Rosji i często dokonywali błędnej interpretacji, co było spowodowane nieznaną historią rosyjskiej historii. Nie sposób nie zgodzić się w tym miejscu z autorem, który za nadrzędny powód tej sytuacji podaje masowe likwidowanie na zachodnich uniwersytetach studiów rosyjskich, co było argumentowane brakiem potrzeby takowych po zakończeniu zimnej wojny.

Marvin Kalb podszedł do konfliktu ukraińskiego w sposób inny, niż dotychczas to robiono. Stara się nie wkładać go tylko w ekonomiczne ramy. Jako znawca tematu próbuje podejść do tego od strony psychologicznej, biorąc pod uwagę rosyjskie sentymenty. Przez długi czas Rosja i Ukraina były jednym organizmem politycznym i właściwie trudno jednoznacznie określić od kiedy można mówić o narodzie ukraińskim. Autor podkreśla, że wspólną kolebką tych dwóch państw była Ruś Kijowska, którą określa „pierwszą Rosją”. To właśnie tam miało swój początek centrum słowiańskiego prawosławia oraz tam rodziła się wspólna kultura i język rosyjski. Po krótkiej przygodzie z niepodległością w latach 1917–1921 Ukraina znowu stała się częścią rosyjskiego świata, „małym bratem” Rosji, do którego ma się duże zaufanie i który jest hojnie obdarowywany. Po przeczytaniu książki zdaniem, które najbardziej wchodzi w pamięć jest fragment wystąpienia Władimira Putina, w którym podkreśla on, że „Dla Rosji Ukraina nigdy nie była odrębnym państwem”. Pomimo tego, że Marvin Kalb krytykuje w swojej książce zachodnich specjalistów, za nierozumienie Rosji i jej mentalności,

sam zdaje się nie rozumieć stanowiska analityka polityki z Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Moskwie Siergieja Karaganowa dotyczącego złej sytuacji stosunków rosyjsko-amerykańskich. Karaganow tłumaczy to jako nieliczenie się z negatywnym stanowiskiem Rosji w kwestii szerzenia się strefy wpływów Zachodu poprzez ekspansję NATO i Unii Europejskiej oraz zupełnym ignorowaniem interesów Rosji, a także traktowanie jej jako przegranej mocarstwo. Pogląd rosyjskiego analityka politycznego jest tutaj jak najbardziej odzwierciedleniem idei mocarstwowości Rosji, z którą należy się liczyć, co ma także swe źródło w jej historii.

Trzeba przyznać, że Marvin Kalb ma prawdziwy talent pisarski. Lektura książki jest bardzo przyjemna, czyta się ją bowiem jak ciekawą opowieść, która niesamowicie wciąga czytelnika. Jej język nie powinien stanowić problemu dla przeciętnego odbiorcy, jest przystępny i zrozumiały. Duży plus stanowią nie zawsze powszechnie znane ciekawostki z przebiegu spotkań na szczycie, fragmenty notatek dyplomatycznych oraz osobiste doświadczenia autora z pobytu w Związku Radzieckim. Jedynym minusem jest bardzo duża ilość błędów językowych w polskim wydaniu książki – literówki oraz nieprawidłowa odmiana wyrazów zdarza się nadzwyczaj często. Może to stanowić pewien problem dla czytelnika, gdyż momentami trzeba się zastanowić o co w danym zdaniu chodzi. Powodem wspomnianych wad mogło być szybkie tłumaczenie oraz sama publikacja, z uwagi na to, że jest to pierwsze wydanie tego autora w języku polskim.

Z całą stanowczością mogę zarekomendować książkę Marvina Kalba pt. *Imperialna gra Putin, Ukraina i nowa zimna wojna*, która pokazuje konflikt ukraiński z innego punktu widzenia. Pozwala zrozumieć zależności występujące między Rosją i Ukrainą oraz wyjaśnia pretensje rosyjskie do terytoriów swojego „małego brata”. Czytając ją można przejść szybki kurs historii Ukrainy oraz poznać wiele interesujących wątków z zakulisowych rozmów naczelnych polityków. Książka ta będzie przydatna dla osób chcących poznać ewolucję kryzysu, jest świetnym źródłem informacji odnośnie samych wydarzeń z jego przebiegu, które często były pomijane przez media. Dokonuje ich kompletnej periodyzacji.

Mateusz Bienias

Nota o autorze

Mateusz Bienias – student stosunków międzynarodowych i filologii rosyjskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Zainteresowania naukowe: polityka wewnętrzna i zagraniczna Federacji Rosyjskiej oraz pozostałych państw WNP.